

Norge på ellefte plass i utdanning

Det er ti OECD-land som har et høyere utdanningsnivå enn Norge, blant annet alle de nordiske landene med unntak av Island. Deltagelsen i videregående og høyere utdanning i Norge har vært stabil de siste årene. Stadig færre har grunnskole som høyeste utdanning, og stadig flere tar doktorgrad. Doktorgradsutdanningen er fortsatt mannsdominert, men kvinneandelen øker.

Ifølge OECDs utdanningsindikatorer presentert i publikasjonen *Education at a Glance 2008* (se tekstboks), er det flere medlemsland i OECD som har et høyere utdanningsnivå enn Norge. I 2006 hadde åtte av ti i aldersgruppen 25-64 år i Norge utdanning på videregående nivå eller høyere. Ti OECD-land kan vise til høyere andeler, som for eksempel Tsjekkia, USA og Slovakia som ligger på topp med henholdsvis 90, 88 og 87 prosent. Dersom man sammenligner Norge med de øvrige nordiske landene, har alle, med unntak av Island, et høyere utdanningsnivå.

Mens tre av ti i alderen 25-64 år i Norge hadde utdanning på universitets- og høyskolenivå i 2006, kunne seks OECD-land vise til høyere andeler. Canada og Japan ligger på topp med henholdsvis 47 og 40 prosent (figur 1).

Tre av ti med grunnskole som høyeste utdanning

I løpet av de siste 20 årene har andelen over 16 år som bare har grunnskoleutdanning som høyeste utdanningsnivå, sunket jevnt. I 1985 hadde nesten 46 prosent kun grunnskoleutdanning, mens det i 2007 var 31 prosent. Andelen med videregående utdanning har i samme periode vært stabil på rundt 43 prosent. Samtidig som det stadig blir færre som kun har grunnskoleutdanning, blir det stadig flere med høyere utdanning. I løpet av de siste 20 årene har andelen med høyere utdanning økt fra 13 til 26 prosent.

Svak nedgang i antall studenter

I løpet av de siste ti årene har det blitt 31 700 flere studenter i høyere utdanning, og i 2007 var antallet 219 500. Sammenlignet med året før var det en nedgang på 3 500 studenter. Dette omfatter både studenter i Norge og norske studenter i utlandet. Årsaken til at antallet har gått ned, er færre studenter over 25 år. Nedgangen har vært størst innen «humanetiske og estetiske fag» og «samfunnsfag og juridiske fag». Til tross for denne nedgangen i totalantallet har antall studenter på de fleste andre fagfelt vært tilnærmet stabilt.

Norske definisjoner

Norge endret de norske definisjonene av befolkningens utdanningsnivå i 2006. Endringene er omtalt i artikkelen «Nye definisjoner av utdanningsnivåer» (http://www.ssb.no/vis/magasinet/slik_lever_vi/art-2006-09-14-01.html). Tall for Norge i tidligere publiserte artikler fra *Education at a Glance* er derfor ikke direkte sammenlignbare med 2008-utgaven.

I Statistisk sentralbyrås (SSB) publisering av tall om befolkningens utdanningsnivå i Norge er det grunnlaget **personer 16 år og over som gjør at de nasjonale tallene avviker noe fra de som presenteres i *Education at a Glance*.**

Hilde A. Hollås

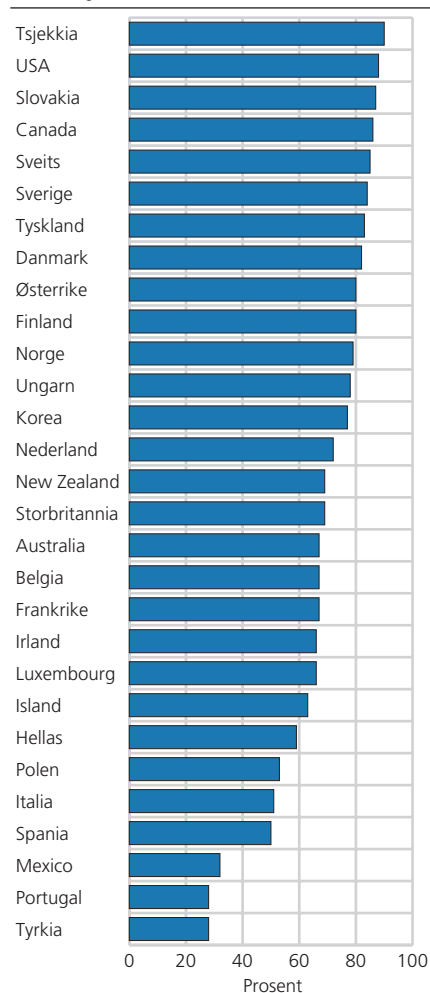
Education at a Glance

Education at a Glance 2008 inneholder en rikholdig og oppdatert samling sammenlignbare indikatorer for **utdanningssystemene i OECDs 30 medlemsland**. Deltagelse i og resultater innenfor utdanning, investering i utdanning, livslang læring samt forhold for elever og lærere er noen hovedområder som omtales.

Hilde A. Hollås er førstekonsulent i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for utdanningsstatistikk. (hilde.hollas@ssb.no)

Figur 1. Prosentandel av befolkningen i alderen 25-64 år i OECD-land som har utdanning på videregående skole-nivå eller høyere. 2006

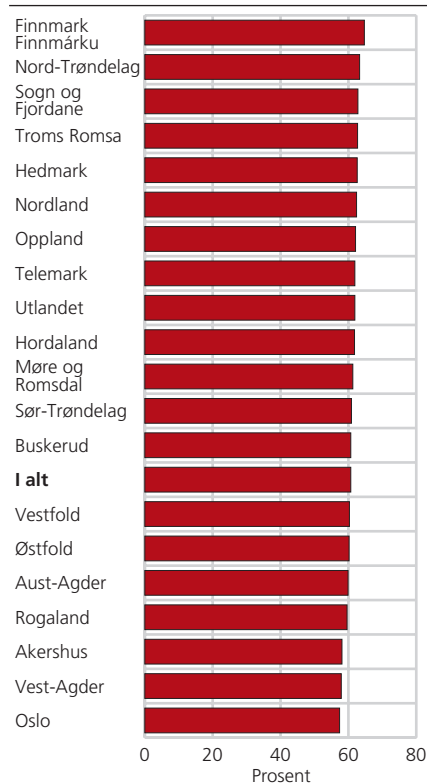

Kilde: OECD, Education at a Glance 2008 (mer informasjon: <http://www.oecd.org/edu/eag2008>).

Hvordan studenter blir registrert

I statistikken telles den enkelte student kun én gang selv om vedkommende er registrert på flere utdanningsaktiviteter ved lærestedet, eller er registrert som student ved mer enn ett lærested.

Figur 2. Antall kvinnelige studenter, etter bostedsfylke ved 16 år. 2007. Prosent

Kilde: Utdanningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

tett fulgt av Nord-Trøndelag og Sogn og Fjordane med en kvinneandel på 63 prosent. Oslo hadde den laveste kvinneandelen med 57 prosent (figur 2).

Det er en høyere andel norskfødte med innvandrerforeldre enn innvandrere (tidligere kalt førstegenerasjonsinnvandrere) som deltar i høyere utdanning. Den lave deltagelsen blant innvandrerne kan delvis skyldes at noen befinner seg i grunnskole eller i videregående skole dersom de mangler skolegang fra hjemlandet (Henriksen 2006). Kvinnene har i flere år vært i flertall både blant innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i høyere utdanning.

Flere fullfører en mastergrad

Antall fullførte grader i høyere utdanning i Norge øker. Mens det midt på 1990-tallet og frem til 2003 var en utflating i antall grader på høyere nivå, har det vært en økning siden Kvalitetsreformen ble innført i 2003. Som følge av reformen ble studietiden til mange seksårige hovedfagsutdanninger redusert med ett år, og utdanningene ble kalt mastergrader. Fra studieåret 2005/06 til 2006/07 var det 2 000 flere studenter som fullførte en utdanning på mer enn fire år, noe som utgjør den største økningen fra et år til et annet i hele tidsperioden 1990-2007 (figur 3).

Den største økningen i antall fullførte mastergrader finner en innenfor fagområdet økonomiske og administrative fag. I perioden 1996-97 ble det fullført 200 utdanninger på mer enn fire år innenfor dette fagområdet, mens tilsvarende ti år senere var 1 200.

Ser man på hvordan studentene i Norge fordeler seg på de ulike fagfeltene, valgte de fleste studentene å studere helse-, sosial- og idrettsfag (20 prosent) og dernest økonomiske og administrative fag (18 prosent). Disse fagfeltene var også i 2007 de mest populære blant norske gradsstudenter i utlandet.

Fortsatt flest kvinner i høyere utdanning

Kvinnedominansen i høyere utdanning holder seg stabil. I 2007 var andelen kvinner i aldersgruppen 19-24 år og 25-29 år i høyere utdanning på henholdsvis 36 og 17 prosent. Til sammenligning var andelen menn i de samme aldersgruppene på henholdsvis 24 og 13 prosent. I løpet av de siste ti årene har antall kvinner i høyere utdanning økt med om lag 25 500, mens tilsvarende økning for menn i samme tidsrom var litt i overkant av 6 200.

En sammenligning av fylkene viser at alle fylkene hadde flere kvinnelige enn mannlige studenter i 2007. Finnmark hadde den skjevste kjønnsfordelingen i landet; der var 65 prosent av studentene kvinner. Dette fylket blir

Flere kvinner med doktorgrad

Det blir stadig flere personer med utdanning på doktorgradsnivå. I 2000 hadde nesten 12 100 personer doktorgrad, mens i 2007 var tallet steget til 16 700 (tabell 1). Det er fortsatt langt flere menn enn kvinner med utdanning på doktorgradsnivå, men antall kvinner er økende. I løpet av de siste syv årene har andelen kvinner med doktorgrad økt fra 25 til 30 prosent.

Ifølge doktorgradsstatistikken fra NIFU STEP (Norsk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning) var det flest kvinner som tok en doktorgrad innenfor det medisinske fagområdet i 2007. Kvinnene var også i flertall i humaniora og samfunnsvitenskap, mens det kun var en av fem kvinner i teknologi og en av tre i matematikk/naturvitenskap.

Ni av ti unge i videregående opplæring

Andelen unge i videregående opplæring er fortsatt høy. Ni av ti unge i alderen 16-18 år i Norge var registrert som elev, lærling eller lærekandidat i videregående opplæring høsten 2007. Andelen innvandrere i denne gruppen, som i alt utgjør om lag 7 100 personer, har siden 2001 holdt seg stabilt på et lavere nivå (rundt 70 prosent). Innvandrerne er en sammensatt gruppe, for eksempel med hensyn til botid i Norge eller språk- og utdanningsbakgrunn, og mange innvandrere tar videregående utdanning i senere alder (Daugstad 2006). Blant innvandrere i aldersgruppen 16-18 år er jentene i flertall, og det har de vært siden 1999.

Andelen norskfødte med innvandrerforeldre i videregående opplæring, som i alt utgjør om lag 5 100 personer, var tilnærmet lik andelen for elevene for øvrig (90 prosent) i 2007. Denne andelen har økt siden 2004. Blant norskfødte med innvandrerforeldre var det i 2007 for første gang på seks år et knapt flertall av gutter i alderen 16-18 år i videregående opplæring.

Økning i antall avlagte fag- og svenneprøver

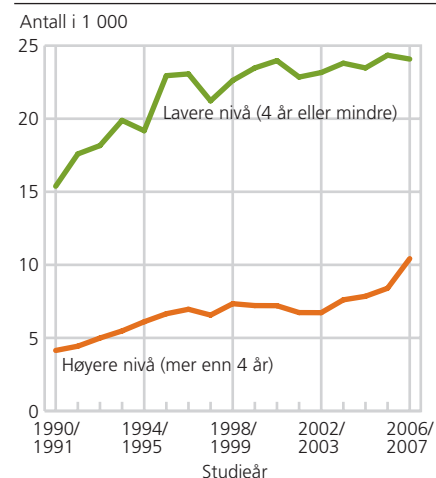
Etter at det i perioden 2002-2006 har vært en nedgang i antall avlagte fag- eller svenneprøver, snudde denne tendensen seg i skoleåret 2006/07. Det ble avlagt nesten 19 300 fag-/svenneprøver forrige skoleår, over 700 flere enn i 2005/06 (figur 4). Av de kandidatene som gikk opp til en fag- eller svenneprøve, var det om lag 12 900 lærlinger, 5 900 praksiskandidater og 500 elever i fagopplæring i skole. Flere enn ni av ti av alle kandidatene besto prøven.

Ser en på hvilke fag det blir avlagt flest fag- eller svenneprøver i, er det flest kandidater i mekaniske fag. Nesten 4 500 kandidater gikk opp til prøve i dette faget skoleåret 2006/2007, og hele 96 prosent besto prøven. Andre store fagområder var byggfag, helse- og sosialfag samt elektrofag med henholdsvis 3 200, 2 900 og 2 700 avlagte fagprøver. Det beste resultatet finner vi innenfor studieretning for kjemi- og prosessfag, der 98 prosent av de 160 kandidatene besto prøven. Det er flest gutter som avlegger fag- eller svenneprøve innenfor mekaniske fag og byggfag, mens jentene er i flertall innen helse- og sosialfag samt formgivningsfag.

Jenter oppnår bedre karakterer enn guttene i videregående

Elever i videregående skole får standpunkt-karakterer ved avslutningen av hvert skoleår og eksamens-karakterer i enkelte fag på bestemte trinn, dersom de trekkes ut til eksamen. Analyser viser at grunnskolekarakterene fra 10. trinn har stor betydning for elevenes karakterer i videregående opplæring. Samlet sett oppnår jentene bedre karakterer i videregående skole enn gut-

Figur 3. Fullførte universitets- og høyskoleutdanninger

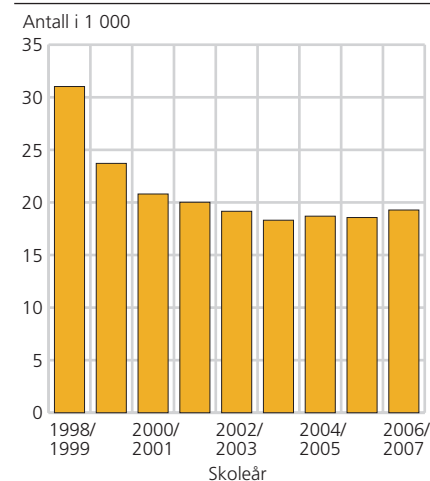
Kilde: Utdanningsstatistikk, universiteter og høyskoler, Statistisk sentralbyrå (mer informasjon: www.ssb.no/emner/04/02/40/eksuvh).

Tabell 1. Personer, 16 år og over, med doktorgrad. 2000-2007

	2000	2005	2006
Begge kjønn	12 092	15 138	15 895
Menn	9 095	10 853	11 279
Kvinner	2 997	4 285	4 616

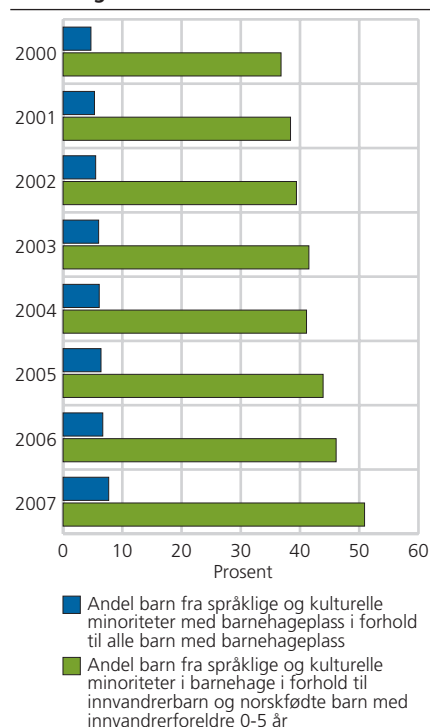
Kilde: Utdanningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 4. Avlagte fag- og svenneprøver. Skoleårene 1998/99-2006/07

Kilde: Utdanningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 5. **Minoritetsspråklige barn i barnehage. 2000-2007**

Kilde: Barnehagestatistikk, Statistisk sentralbyrå.

tene. I 2007 oppnådde jentene mellom 0,1 til 0,4 høyere karakterpoeng enn guttene på studieforbereidende studieretninger, og 0,05 til 0,3 høyere karakterpoeng på de yrkesfaglige studieretningene (Gravaas mfl. 2008).

Tidligere undersøkelser har avdekket klare sammenhenger mellom karakterer i videregående skole og familiebakgrunn (Gravaas mfl. 2008). Det er en klar tendens til at det å ha høyt utdannende foreldre er assosiert med bedre resultater. Dette er tilfelle for begge kjønn, og dette gjelder i all hovedsak både for innvandrerlever, norskfødte elever med innvandrerforeldre og elever i den øvrige befolkningen.

I et notat om kartlegging av karakterer fra grunnskoler og videregående skoler i Norge (Gravaas mfl. 2008) fremgår det at det er en tydelig forskjell i gjennomsnittskarakterer etter innvandringsbakgrunn. Elever i den øvrige befolkningen har de beste resultatene, innvandrere har de laveste gjennomsnittskarakterene, og norskfødte med innvandrerforeldre har et resultat som plasserer seg omtrent midt mellom de to andre gruppene.

Forskjellene mellom innvandrerlever, norskfødte med innvandrerforeldre og elever i den øvrige befolkningen varierer noe med foreldrenes utdanning, men uten at det fremtrer noe klart mønster. Frafall etter ungdomsskolen vanskeliggjør også tolkningen av slike forskjeller. Dette er fordi flere innvandrerungdommer og norskfødte ungdommer med innvandrerforeldre, særlig de med foreldre uten lang utdanning, oftere faller ut etter ungdomsskolen sammenlignet med øvrige elever.

Flere barnehagebarn

Nærmere 250 000 barn hadde plass i barnehage ved utgangen av 2007, en økning på nesten 15 000 sammenlignet med året før. Av alle barn i alderen 1-5 år var vel 84 prosent i barnehage, noe som tilsvarer en økning på 4 prosentpoeng sammenlignet med 2006. I løpet av de siste ti årene har andelen barn i barnehage økt med om lag 25 prosentpoeng.

Sør-Trøndelag er det fylket som i 2007 hadde høyest dekningsgrad for aldergruppen 1-5 år, med 90 prosent, mens Oslo lå lavest med vel 80 prosent. Dekningsgraden har økt for alle alderstrinn, men det var størst økning for 1-2 åringene. Dekningsgraden er definert som andel barn i barnehage i prosent av folkemengden i tilsvarende aldersgruppe.

Ved utgangen av 2007 var det om lag 6 600 barnehager. Av disse var fordelingen henholdsvis 45 prosent offentlige og 55 prosent private, som året før. Selv om det er flere private enn offentlige barnehager, er det flest barn i de offentlige barnehagene. 54 prosent av alle barn i barnehage hadde plass i offentlig barnehage i 2007.

Stadig flere av barna i barnehagene har heldagsplass, og om lag 73 prosent av alle barn i alderen 1-5 år hadde heldagsplass i 2007. I løpet av de siste fem årene har i alt 81 500 flere barn fått heldagsplass i barnehage.

Flere minoritetsspråklige barn i barnehage

Flere minoritetsspråklige barn går i barnehage. Begrepet minoritetsspråklige barn i barnehage viser til antall barn i barnehage med annet morsmål enn norsk, samisk, svensk, dansk og engelsk. I 2007 var det nær 18 900 minoritetsspråklige barn i barnehage, eller 51 prosent av

innvandrerbarn og norskfødte barn med innvandrerforeldre i alderen 0-5 år. Dette er en økning på 3 160 barn sammenlignet med 2006. I løpet av de siste fem årene har det blitt om lag 8 100 flere minoritetsspråklige barn i barnehage. Minoritetsspråklige barnehagebarn utgjorde i underkant av 8 prosent av alle barn i barnehage i 2007.

Nord-Trøndelag hadde i 2007 den største andelen av minoritetsspråklige barn i barnehage med hele 74 prosent, mens Hordaland lå lavest med 43 prosent. Det var betydelig flere minoritetsspråklige barn i offentlige barnehager enn i private barnehager, henholdsvis 73 og 27 prosent i 2007 (figur 5).

Ønsker å ansette flere menn

I løpet av de siste fem årene har det blitt noen flere mannlige ansatte i barnehagene, og i 2007 var andelen i overkant av 9 prosent. Oslo har størst andel menn med 12 prosent, mens Møre og Romsdal ligger lavest med kun 3 prosent. I 2007 jobbet 22 prosent av de mannlige ansatte i barnehagene som styrere og pedagogiske ledere, 45 prosent jobbet som assistenter, mens 33 prosent tilhørte andre stillingsgrupper som for eksempel vaktmester eller renholder.

Det er fortsatt lenge igjen til målet som Barne- og familiedepartementet satte seg om 20 prosent menn i barnehagene innen utgangen av 2007 (Barne- og familiedepartementet 2004-2007). Regjeringen har uttalt at den ønsker å videreføre dette målet. Kunnskapsdepartementet har nedfelt at et av de prioriterte hovedmålene er at kjønnsbalansen blant ansatte i barnehage og grunnsopplæring skal bedres (Kunnskapsdepartementet 2008-2010).

Færre med godkjent førskoleutdanning

Samtidig som barnehagedekningen øker, øker også andelen styrere og pedagogiske ledere i barnehager uten godkjent førskoleutdanning. I løpet av de siste to årene har det blitt 1 940 flere ledere uten godkjent førskoleutdanning i barnehagene, og antallet var 4 180 i 2007. Andel ledere uten førskoleutdanning er høyere i de private barnehagene enn i de offentlige, med henholdsvis 55 og 45 prosent i 2007. Det er Oslo og Akershus som har flest ledere uten førskolelærerutdanning.

Referanser

Barne- og familiedepartementet (2004-2007): Handlingsplan for likestilling i barnehagene.

Daugstad, Gunnlaug (2006): *Innvandring og innvandrere*, Statistiske analyser, 2006, Statistisk sentralbyrå.

Doktorgrader i tall. Informasjon fra Doktorgradregisteret. Februar 2008, NIFU STEP.

Education at a Glance. OECD indicators 2008.

Gravaas, B.C., Hægeland, T., Kirkebøen, L.J. og Steffensen, K. (2008): *Skoleresultater 2007. En kartlegging av karakterer fra grunnskolen og videregående skoler i Norge*, Notater 2008/24, Statistisk sentralbyrå.

Henriksen, K (2006): *Studievalg i innvandrerbefolkningen – Bak apotekerdisken, ikke foran tavla*, *Samfunnsspeilet* 4, 2006, Statistisk sentralbyrå.

Kunnskapsdepartementet (2008-2010): *Handlingsplan for likestilling i barnehage og grunnsopplæring*.